

บทที่ 1

บทนำ

1.1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้เพราะการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในรูปของการเพิ่มความรู้ ทักษะ ความสามารถในการผลิต ทำให้มนุษย์มีคุณภาพที่ดีขึ้นหรือเรียกว่ามูลค่าของทุนมนุษย์ (Human Capital) เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ การศึกษายังส่งผลทางอ้อมในการพัฒนาความรู้สึกรักคิด ทัศนคติ แรงจูงใจ ทักษะในการใช้เหตุผล วิเคราะห์ปัญหาในการตัดสินใจเหตุการณ์ต่างๆ รวมถึงคุณธรรม ศีลธรรมจรรยาที่มีต่อสังคมและการทำงานอันเป็นการสร้างความผาสุกต่อสังคมโดยรวมและนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ อื่นๆ

นักเศรษฐศาสตร์มองว่าการศึกษาเป็นการลงทุนในรูปของคนมีมาประมาณ 200 ปีที่ผ่านมา โดย Adam Smith (1776) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ The Wealth of Nations ว่า “การศึกษาจะต้องเสียค่าใช้จ่ายมากมายทั้งในรูปแบบแรงงานและเวลา แต่ผู้ที่ได้รับการศึกษาแล้วจะเปรียบเสมือนกับเครื่องจักรแพงๆ ผู้ที่ได้รับการศึกษาจะสามารถประกอบกิจการที่ยุ่งยากกว่าและด้วยประสิทธิภาพเหนือกว่าผู้ไม่ได้รับการศึกษาจะทำได้ ในการนี้จะทำให้เกิดผลกำไรเช่นเดียวกันกับผลกำไรต่อทุนแบบอื่นๆ (ศุภชัย พานิชภักดิ์, 2519)

นอกจากนี้ยังมีนักเศรษฐศาสตร์ปัจจุบันอีกหลายท่านที่ให้การสนับสนุนว่า การศึกษาเป็นการลงทุนเช่น T.W. Schultz (1960) ศึกษาพบว่า ร้อยละ 20-40 โดยประมาณของผลผลิตรวมที่เพิ่มขึ้นเป็นผลมาจากการลงทุนทางการศึกษา เนื่องจากการลงทุนทางการศึกษาทำให้แรงงานมีผลิตภาพการผลิตที่เพิ่มขึ้น ทำให้ผลผลิตรวมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ Denison (1962), Myrda (1968) ได้ทำการศึกษาในเรื่องดังกล่าวเช่นกัน และยอมรับว่าการศึกษาเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ

เมื่อการศึกษาคือการลงทุน ดังนั้นผู้ลงทุนย่อมต้องได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอื่นๆ ทั้งผลตอบแทนที่มีต่อบุคคลและผลตอบแทนที่มีต่อสังคม ผลตอบแทนในการลงทุนทางการศึกษาที่เกิดขึ้นต่อบุคคลนี้มีทั้งผลตอบแทนที่เป็นตัวเงินคือรายได้ที่ได้รับตลอดชีวิตการทำงาน และผลตอบแทนที่ไม่เป็นตัวเงิน ได้แก่ ความภาคภูมิใจที่ได้จากการศึกษา ปริญญาบัตร ยศ ตำแหน่ง

ชื่อเสียง ความน่าเชื่อถือ ต้นทุนในการลงทุนทางการศึกษาก็เช่นกัน มีทั้งต้นทุนที่เป็นตัวเงินได้แก่ ค่าเล่าเรียน อุปกรณ์การเรียนต่างๆ และต้นทุนทางอ้อมซึ่งก็คือต้นทุนค่าเสียโอกาส หมายถึงรายได้ที่ควรได้รับจากการประกอบอาชีพแต่ต้องสูญเสียไปขณะศึกษาเล่าเรียน

ในการพิจารณาความคุ้มค่าและความเหมาะสมในการลงทุนทางการศึกษา จึงจำเป็นต้องพิจารณาด้านทุนที่ต้องเสียไปและผลประโยชน์ที่ควรได้รับ(Cost-Benefit) และควรต้องศึกษาต่อว่า ควรลงทุนอย่างไรจึงทำให้ได้รับผลตอบแทนสูงสุด ดังนั้นการศึกษ้อัตราผลตอบแทน (Rate of Return) จึงเป็นแนวทางหนึ่งของการวางแผนของการลงทุนทางการศึกษา โดยทั่วไปอัตราผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่วัดได้มักเป็นอัตราผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่สามารถวัดเป็นตัวเงินที่บุคคลและสังคมได้รับซึ่งอัตราผลตอบแทนดังกล่าวจะแสดงให้เห็นถึงอัตราผลตอบแทนของผู้รับการศึกษาว่าการศึกษาระดับใด ประเภทใดให้ผลตอบแทนคุ้มค่ากว่ากัน ซึ่งเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายการวางแผนทางการศึกษาในการจัดสรรทรัพยากรในการลงทุนทางการศึกษา ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดทั้งที่มีต่อบุคคลและสังคมอันเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศ

ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวิทยาการต่างๆ ของประเทศ แรงงานของผู้ที่จบการศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นแรงงานที่สำคัญที่สุดของประเทศ เพราะเป็นแรงงานสมองที่ต้องใช้ความคิดที่ซับซ้อน อาศัยความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ต่างๆ อย่างมากมายในการทำงาน และด้วยผลตอบแทนที่สูงกว่าการศึกษาในระดับอื่นๆ ทำให้แนวโน้มของผู้ที่ต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นโดยตลอด ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นอันมาก โดยเฉพาะการศึกษา จากรายงานของธนาคารโลกปี พ.ศ. 2500-2501 มีเนื้อหาหลายส่วนที่เป็นการชี้ให้เห็นถึงปัญหาทางด้านกำลังคนของประเทศไทย โดยผู้ที่ศึกษาในระดับประถมศึกษามีอัตราการออกกลางคันสูงถึงร้อยละ 60 และเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาต่ำมากคือร้อยละ 2 อีกทั้งการฝึกหัดครูยังไม่พอเพียง มาตรฐานการศึกษาในระดับอุดมศึกษา และอาชีวศึกษายังไม่ดีพอและไม่พอเพียงต่อความต้องการของประเทศ ดังนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 จึงกำหนดนโยบายพัฒนาการศึกษาในระดับอุดมศึกษาโดยเน้นการขยายตัวของมหาวิทยาลัย โดยการจัดตั้งมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคขึ้น และเมื่อปีพ.ศ. 2503 รัฐบาลชุดจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ลงมติอนุมัติให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขยายการศึกษาในระดับอุดมศึกษาให้ทั่วถึงประชาชนในภาคเหนือ และผลิตบัณฑิตให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้เปิดทำการสอนเป็นทางการเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ.2507 ในระยะเริ่มต้นได้เปิดดำเนินการสอนเพียง 3 คณะที่เป็นรากฐานของทุกสาขาวิชาคือ คณะมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และคณะวิทยาศาสตร์ ปัจจุบันนี้

มหาวิทยาลัยมีคณะทั้งหมด 18 คณะ ซึ่งมหาวิทยาลัยได้ผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีมาแล้วทั้งหมด 38 รุ่นจำนวนทั้งสิ้น 80,292 คน (สำนักทะเบียนและประมวลผลมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547)

ในสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันประเทศไทยยังมีความต้องการแรงงานระดับอุดมศึกษาอยู่เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะบัณฑิตในสาขาวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้เนื่องจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปเป็นสังคมอุตสาหกรรม ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 7 พบว่ายังขาดแคลนบัณฑิตในสาขาวิศวกรรมศาสตร์ซึ่งไม่พอเพียงต่อการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม ทำให้รัฐบาลมีนโยบายเพิ่มปริมาณนักศึกษาในคณะดังกล่าว ปัจจุบันนี้พบว่ามีมหาวิทยาลัยทั้งรัฐบาลและเอกชนผลิตบัณฑิตคณะวิศวกรรมศาสตร์เป็นจำนวนมาก ทำให้นายจ้างมีทางเลือกมากมายในการเลือกบัณฑิตแต่ละสถาบันเข้าทำงานในองค์กรของตน ส่วนความต้องการบัณฑิตในสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพนั้นถือเป็นความจำเป็นที่รัฐบาลจะต้องจัดการให้สาธารณสุขขั้นพื้นฐานครอบคลุมแต่ละพื้นที่และเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องผลิตบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้พอเพียงกับความต้องการของสังคม ดังนั้นผู้ที่ศึกษาในสาขาดังกล่าวจะต้องทำงานในหน่วยงานราชการเพื่อตอบแทนแก่รัฐบาล ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลได้ลงทุนการศึกษาในสาขาดังกล่าวค่อนข้างสูง โดยเฉพาะในสาขาแพทยศาสตร์ซึ่งเป็นสาขาที่ขาดแคลนกำลังคนในระดับสูง(ทบวงมหาวิทยาลัย ,2533)

ในส่วนของความต้องการบัณฑิตในสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ปัจจุบันพบว่ามีความต้องการน้อยกว่าบัณฑิตในสาขาวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้เนื่องจากมีการผลิตบัณฑิตในสาขาดังกล่าวเป็นจำนวนมากในช่วง 25 ปีที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นขยายตัวของการศึกษาในมหาวิทยาลัยเปิด แต่บางสาขาก็ยังจำเป็นต่อความต้องการในปัจจุบัน เช่น นิเทศศาสตร์ บริหารธุรกิจ ศิลปศาสตร์ในสาขาภาษาต่างประเทศ ฯลฯ (ทบวงมหาวิทยาลัย ,2533)

ตลอดระยะเวลา 40 ปีที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ผลิตบัณฑิตครอบคลุมทุกสาขาวิชาที่ตลาดแรงงานต้องการ โดยผู้ที่ศึกษาสาขาใดก็ตามจะต้องผ่านการสอบคัดเลือกตามที่มหาวิทยาลัย หรือทบวงมหาวิทยาลัยกำหนด ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วสาขาที่ตลาดแรงงานมีความต้องการสูงจะมีผู้ที่ต้องการศึกษาต่อเป็นจำนวนมากและการศึกษาในแต่ละสาขาย่อมมีต้นทุนที่แตกต่างกันและรายได้ที่แตกต่างกันด้วย

ในการศึกษาอัตราผลตอบแทนทางการศึกษาในงานวิจัยต่างๆ ที่ผ่านมาพบว่า มีการศึกษาในทุกระดับการศึกษา ในส่วนของการศึกษาอัตราผลตอบแทนทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัยได้ทำการศึกษาทั้งอัตราผลตอบแทนส่วนบุคคลและสังคมในทุกสาขาวิชา แต่ไม่ได้ชี้เฉพาะในส่วน of ผลตอบแทนของผู้สำเร็จการศึกษาแต่ละมหาวิทยาลัย ทั้งที่ในสภาพสังคมและค่านิยมในปัจจุบันผู้ที่สำเร็จการศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐบาลที่มีชื่อเสียง จะได้รับ

ผลตอบแทนที่สูงกว่าสถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ การศึกษาครั้งนี้จึงทำการศึกษาอัตราผลตอบแทนส่วนบุคคลของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาของรัฐบาลในส่วนภูมิภาค โดยในกลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพจะใช้คณะแพทยศาสตร์เป็นตัวแทนในการศึกษา และในกลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะใช้คณะวิศวกรรมศาสตร์เป็นตัวแทนในการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากสาขาวิชาดังกล่าวเป็นสาขาที่ขาดแคลน และมีผู้ต้องการศึกษาในสาขาดังกล่าวเป็นจำนวนมาก และทำการศึกษาในคณะสังคมศาสตร์และคณะมนุษยศาสตร์ เพื่อแสดงการเปรียบเทียบอัตราผลตอบแทนที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่มสาขาวิชา ซึ่งผู้ที่ทำการศึกษาในคณะสังคมศาสตร์และคณะมนุษยศาสตร์นี้มีข้อแตกต่างจากกลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพและกลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีคือ โอกาสที่จะได้งานตรงตามสาขาที่เรียนมาน้อยกว่า 2 กลุ่มสาขาวิชาดังกล่าว โดยการเปิดรับสมัครงานของบางหน่วยงานในตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งจะเปิดรับในหลายสาขาวิชา ซึ่งน่าจะเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความแตกต่างในอัตราผลตอบแทน

1.2. วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนส่วนบุคคลของบัณฑิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2. เพื่อคำนวณอัตราผลตอบแทนส่วนบุคคลของบัณฑิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

1.3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

ผลที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงอัตราผลตอบแทนทางการศึกษาส่วนบุคคลในสาขาต่างๆ ซึ่งใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผน ประเมินกำลังทรัพย์ และการตัดสินใจในการเรียนตั้งแต่ระดับมัธยมถึงอุดมศึกษา ตลอดจนการประกอบอาชีพในภาครัฐการหรือภาคเอกชนต่อไป

1.4. ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตการศึกษานี้จะเป็นการศึกษาประชากรผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีในสาขาแพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ และทำงานอยู่ในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่หรืออำเภอใกล้เคียง ซึ่งเป็นเขตชุมชนมีผู้คนอาศัยและทำงานอยู่เป็นจำนวนมาก โดยผลตอบแทนที่ทำการศึกษาคือเฉพาะผลตอบแทนที่เป็นตัวเงินซึ่งเป็นผลตอบแทนทางตรง (Direct Benefit) ในขณะที่ต้นทุนที่ทำการศึกษาคือต้นทุนทางตรง (Direct Costs) ซึ่งเป็นต้นทุนที่จ่ายจริง และต้นทุนทางอ้อม (Indirect Costs) ซึ่งสามารถคำนวณได้จากต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity Costs)